

EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 22.7.2014.
COM(2014) 477 final

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU,
EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA**

Ususret cjelovitom pristupu kulturnoj baštini u Europi

KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA

Ususret cjelovitom pristupu kulturnoj baštini u Europi

1. UVOD: KULTURNA BAŠTINA U PROGRAMU EU-A

1.1. Prednost za sve, odgovornost za sve

Kulturna baština Europe, materijalna i nematerijalna, naše je zajedničko bogatstvo – naše nasljedstvo od prethodnih generacija Europljana i naša ostavština za one koje dolaze. Nezamjenjiva je riznica znanja i vrijedan resurs za gospodarski rast, zapošljavanje i socijalnu koheziju. Obogaćuje živote stotina milijuna ljudi, predstavlja izvor inspiracije za mislioce i umjetnike i pokretač je naših kulturnih i kreativnih industrija. Naša kulturna baština i način na koji je čuvamo i vrednujemo važan je čimbenik u određivanju mjesta Europe u svijetu i njezine privlačnosti kao mjesta za život i rad te mjesta za posjete.

Kulturno nasljeđe zajednički je resurs i zajedničko dobro. Poput ostalih takvih dobara, ono može biti osjetljivo na pretjerano iskorištavanje i nedovoljno financiranje što može dovesti do zanemarivanja, propadanja i, u nekim slučajevima, do zaborava. Briga za našu kulturnu baštinu je, stoga, naša zajednička odgovornost. Dok je zaštita kulturne baštine prvenstveno pitanje nacionalne, regionalne i lokalne vlasti, Europska unija ima ulogu u skladu s Ugovorima EU-a i u odnosu na načelo supsidijarnosti.

U preambuli Ugovora o Europskoj uniji navedeno je da potpisnici crpe „nadahnuće iz kulturnog, vjerskog i humanističkog nasljeđa Europe”. U članku 3. stavku 3. zahtijeva se od EU da „osigura očuvanje i unapređenje kulturnog nasljeđa Europe”. U članku 167. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU) navedeno je da: „Unija doprinosi procvatu kultura država članica, poštujući pritom njihovu nacionalnu i regionalnu raznolikost i stavljajući istodobno u prvi plan njihovo zajedničko kulturno nasljeđe.” UFEU-om je prepoznata i posebnost nasljeđa za očuvanje kulturne raznolikosti i potreba da se osigura njezina zaštita na jedinstvenom tržištu.¹

Od donošenja Europske agende za kulturu² 2007., kulturna baština prioritet je plana rada Vijeća za kulturu, a suradnja na europskoj razini napredovala je otvorenom metodom koordinacije³. Politički interes na razini EU-a stabilno je rastao, naglasili su nedavno dionici u području kulture i baštine u Deklaraciji o Novoj slici Europe⁴: „Europa kao političko tijelo mora priznati vrijednost kulturne baštine. Baština otkriva što je tijekom vremena značilo biti

¹ Člankom 36. UFEU-a dopuštene su zabrane ili ograničenja uvoza, izvoza ili provoza robe za zaštitu nacionalnog blaga umjetničke, povijesne ili arheološke vrijednosti. Direktiva 93/7/EEZ o povratu kulturnih dobara nezakonito iznesenih s područja države članice usvojena je na temelju članka 114. UFEU-a, kako bi se osigurao povrat kulturnih predmeta koji su razvrstani kao „nacionalno blago” u smislu članka 36. UFEU-a. Ta Direktiva sada je preinačena Direktivom 2014/60/EU. Uredbom Vijeća (EZ) br. 116/2009 o izvozu kulturnih dobara utvrđuju se odredbe kojima se osigurava da je izvoz kulturnih dobara podložan jedinstvenim provjerama na vanjskim granicama Unije. Člankom 107. UFEU-a, stavkom 3. točkom (d) predviđeno je da se potpore za promicanje kulture i očuvanje kulturne baštine mogu smatrati spojivima s unutarnjim tržištem, ako takve potpore ne utječu na trgovinske uvjete i tržišno natjecanje u EU-u u mjeri u kojoj bi to bilo suprotno zajedničkom interesu

² COM(2007) 242 završna verzija i Rezolucija Vijeća od 16. studenoga 2007. o Europskoj agendi za kulturu

³ ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/european-coop_en.htm

⁴ ec.europa.eu/debate-future-europe/new-narrative/pdf/declaration_en.pdf

Euroljaninom. Moćan je to instrument koji pruža osjećaj pripadnosti među građanima Europe.”

Ne postoji proturječnost među nacionalnim odgovornostima i djelovanjem EU-a: kulturna baština uvijek je i lokalna i Europska. Kovana je tijekom vremena, ali i preko granica i zajednica. Kulturna baština sastavljena je od lokalnih priča koje *zajedno* sačinjavaju povijest Europe.

Ova Komunikacija temelji se na višegodišnjim dijalozima s predsjedništvima EU-a i dionicima.⁵ Ona je odgovor na ovogodišnji poziv Vijeća Komisiji da „provodi analizu gospodarskog i socijalnog utjecaja kulturne baštine u EU-u i doprinosi razvoju strateškog pristupa”⁶. Njome se razmatra dostupne informacije o gospodarskim i socijalnim utjecajima kulturne baštine i planira poboljšati činjeničnu osnovu (odjeljak 1.2.) te istražuje izazove i mogućnosti za sektor kulturne baštine (odjeljak 1.3.).

U skladu s ciljevima Europske agende za kulturu, ova Komunikacija predstavlja EU-ov pristup kulturnoj baštini u različitim političkim područjima (odjeljak 2.). Zatim se u njoj navode sredstva dostupna na razini EU-a, koja nadopunjuju nacionalne i regionalne programe radi zaštite i poboljšanja suštinske i socijalne vrijednosti kulturne baštine (odjeljak 2.1.), jačanja njezina doprinosa gospodarskom rastu i otvaranju novih radnih mjesta (odjeljak 2.2.) i razvijanja njezina potencijala za javnu diplomaciju EU-a (odjeljak 2.3.).

Naposljetku, u Komunikaciji su opisane mjere dostupne za jačanje političke suradnje na različitim razinama i projekti koji se razvijaju u svrhu podupiranja novih modela upravljanja kulturnom baštinom (odjeljci 3. i 4.).

Opći je cilj pomoći državama članicama i dionicima da iskoriste na najbolji mogući način znatnu potporu koja je dostupna za kulturnu baštinu u okviru instrumenata EU-a, napredak prema cjelovitijem pristupu na nacionalnoj razini i razini EU-a te naposljetku da učine Europu laboratorijem za inovacije koje se temelje na kulturnoj baštini⁷.

1.2. Podcijenjeni doprinosi gospodarskom razvoju i socijalnoj koheziji

Kulturna baština sadržava više dimenzija: kulturnu, fizičku, digitalnu, okolišnu, ljudsku i socijalnu. Njezina vrijednost, suštinska i gospodarska, funkcija je tih različitih dimenzija i tijeka povezanih usluga. Gospodarska vrijednost kulturne baštine nedavno je postala središte istraživanja⁸, no dostupne su samo djelomične procjene njezine važnosti.

Posebno nedostaju podaci na razini EU-a, ali u sektorskim studijama i studijama na razini pojedine države navodi se da sektor kulturne baštine znatno doprinosi gospodarstvu. Prema Europskom savezu za građevinsku industriju u 2013. renoviranje i održavanje činilo je 27,5 % ukupne vrijednosti europske građevinske industrije⁹. U Francuskoj je 2011. sektor kulturne

⁵ Priprema ove komunikacije rezultat je rada niza država predsjedateljica EU-a, koju je izvela Skupina za razmatranje „EU i kulturna baština”, počevši od Izjave iz Brugesu pod predsjedanjem Belgije 2010. (www.culture-dev.eu/pdf/fr/DeclarationofBrugesEN.pdf), a nastavila se tijekom predsjedanja Litve 2013. i Grčke 2014. Važni doprinosi došli su i iz Europskog foruma čelnika za kulturnu baštinu i Europskog pravnog foruma za kulturnu baštinu kao i Europskog saveza za kulturnu baštinu 3. 3.

⁶ Zaključci Vijeća o kulturnoj baštini kao strateškom resursu za održivu Europu doneseni 21. svibnja 2014. register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%209129%202014%20INIT

⁷ ec.europa.eu/culture/policy/culture-policies/cultural-heritage_en.htm

⁸ www.eenc.info/news/the-social-and-economic-value-of-cultural-heritage-literature-review

⁹ www.fiec.eu/en/library-619/key-figures.aspx

baštine zaradio 8,1 milijardi EUR¹⁰, a na temelju studija u Ujedinjenoj Kraljevini pokazalo se da povijesni okoliš može donijeti velik povrat uloženog: za svaku uloženu funtu zaradi se 1,6 funti dodatne gospodarske djelatnosti tijekom deset godina¹¹.

Kulturna baština ima učinke prelijevanja i u drugim gospodarskim sektorima. Na primjer, za turizam se procjenjuje da doprinosi sa 415 milijardi EUR BDP-u EU-a¹², a 3,4 milijuna turističkih poduzeća stvara 15,2 milijuna radnih mjesta¹³ – od kojih su brojna izravno ili neizravno povezana s kulturnom baštinom. 27 % europskih putnika navodi da je kulturna baština ključni čimbenik prilikom odabira mjesta putovanja. U 2013. 52 % europskih građana posjetilo je barem jedan povijesni spomenik ili mjesto, a 37 % muzej ili galeriju u vlastitoj zemlji, dok je 19 % posjetilo povijesni spomenik ili mjesto u drugoj državi EU-a¹⁴. Kulturna baština može stoga pomoći u brendiranju gradova i regija privlačeći pritom talent i turizam.

Tehnologija dodaje gospodarsku vrijednost sektoru kulturne baštine: digitalnim kulturnim materijalom može se koristiti kako bi se poboljšalo iskustvo posjetitelja, obrazovni sadržaj, dokumentarni program, turističke aplikacije i igre.

Kulturna baština ima veliku sposobnost promicanja socijalne kohezije obnovom zapostavljenih područja, stvaranjem poslova na lokalnoj razini i promicanjem zajedničkog razumijevanja i osjećaja zajedništva. Sektor nudi značajne mogućnosti za obrazovanje i volontiranje¹⁵ mladim i starijim osobama te promiče dijalog među različitim kulturama i generacijama.

Međutim, kako bi se povećalo razumijevanje stvarne i potencijalne uloge kulturne baštine u razvoju politike, važno je poboljšati sustavne podatke o njezinim gospodarskim i socijalnim učincima. Pritom će projekt **Važnost kulturne baštine za Europu: ususret europskom indeksu za vrednovanje kulturne baštine**, financiran iz programa EU-a za kulturu pokrenut 2013. biti od pomoći. Njime će se prikupljati i analizirati postojeća istraživanja i podaci iz cijele Europe o utjecaju kulturne baštine na društvo i gospodarstvo. Rezultati se očekuju do sredine 2015. Što se tiče podataka za kulturu općenito, Eurostat je počeo izrađivati niz redovitih europskih statistika, čiji se rezultati očekuju u 2015.

1.3. Sektor u preobrazbi: kulturna baština kao izvor društvenih inovacija za pametan, održiv i uključiv rast

Suočavanje s izazovima...

Sektor kulturne baštine nalazi se na raskrižju.

Javni se proračun smanjuje kao i sudjelovanje u tradicionalnim kulturnim aktivnostima¹⁶.

Urbanizacija, globalizacija i tehnološke promjene pridonose raznolikosti potencijalne publike.

¹⁰ www.economie.gouv.fr/files/03-rapport-igf-igac-culture-economie.pdf

¹¹ hc.english-heritage.org.uk/content/pub/HC-Eng-2010

¹² www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/european_union2014.pdf; Referentni tečaj ESB-a, USD za 2013. iznosi 1,3281 EUR

¹³ epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Tourism_industries_-_economic_analysis

¹⁴ Istraživanje Eurobarometra o stavovima Europljana prema turizmu ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_328_en.pdf EUROBAROMETER

¹⁵

www.europanostra.org/UPLOADS/FILS/Amsterdam_declaration_as%20adopted%20by%20GA_11062011.pdf

¹⁶ Posebno izvješće Eurobarometra br. 399 iz 2013. o kulturnom pristupu i sudjelovanju: ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_399_en.pdf

Visok turistički priljev ima dvostruki učinak: povećava prihode, ali i pritisak na okoliš i fizički pritisak.

Digitalizacijom i dostupnošću kulturnog sadržaja na internetu unose se promjene u tradicionalne modele, mijenjaju se vrijednosni lanci i zahtijevaju novi pristupi našoj kulturnoj i umjetničkoj baštini.

Nezakonito trgovanje kulturnim predmetima predstavlja ozbiljan problem koji zahtijeva djelovanje na europskoj i međunarodnoj razini.

Globalno zatopljenje i klimatske promjene, posebno porast razine mora i povećana pojava ekstremnih vremenskih uvjeta, mogu ugroziti kulturnu baštinu.

Potrebno je odgovoriti na te izazove kako bi se osigurala održivost europske kulturne baštine.

Sektor kulturne baštine treba prilagoditi i upravljačke i poslovne modele te razviti nove stručne vještine surađujući s nadležnim tijelima ne jednokratnim, izoliranim intervencijama nego vrednovanjem i očuvanjem kulturne baštine u okviru dugoročnijih planova razvoja. Trebalo bi dalje istražiti i uključivanje privatnih dionika putem javno-privatnog partnerstva.

Jasno je da mnoge javne politike utječu na kulturnu baštinu, a kulturna baština s druge strane, pak utječe na mnoga druga područja politike. Stoga je cjelovitiji pristup očuvanju, promicanju i vrednovanju baštine potreban kako bi se uzeo u obzir njezin višestruki doprinos društvenim i gospodarskim ciljevima te njezin utjecaj na druge javne politike.

... i iskorištavanje mogućnosti

U tijeku je preoblikovanje sektora kulturne baštine radi suočavanja s novim izazovima.

Očuvanje je sve više usmjereno na održavanje i poboljšanje cjelokupnog kulturnog krajolika, a ne na izolirana mjesta i ujedno postaje više usmjereno na ljude. Stari pristupi nastojali su zaštititi kulturnu baštinu njezinim izdvajanjem iz svakodnevnog života. Novi pristupi usredotočeni su na to da je učine sastavnim dijelom lokalne zajednice. Kulturnim mjestima udahnuje se novi život i značenje koje odgovara suvremenim potrebama i problemima.

Digitalizacija i dostupnost na internetu omogućuju dosad neviđene oblike sudjelovanja i otvaraju nove izvore prihoda. Alati za e-učenje promiču veću dostupnost kulturnih sadržaja u domovima, školama i na sveučilištima te dozvoljavaju ljudima da stvaraju, ponovno upotrebljavaju sadržaj i dodaju mu vrijednost povećavajući istovremeno vrijednost kulturnih zbirki.

Kako mjesta kulturne baštine postaju društveni i gospodarski kapital, gradovi i regije u kojima se nalaze postaju pokretači gospodarske djelatnosti, središta znanja, središnje točke kreativnosti i kulture, mjesta socijalne integracije i interakcije unutar zajednica; ukratko, stvaraju inovacije i doprinose pametnom, održivom i uključivom rastu u skladu s ciljevima strategije EU 2020.

Muzeji i arhivi razvijaju se i digitaliziranjem svojih zbirki te ih povezuju u otvorene mreže čineći ih još dostupnijima građanima (iako postotak digitalizirane kulturne baštine dostupan na internetu i dalje ostaje malen zbog resursa potrebnih za digitalizaciju i, u manjoj mjeri, za prijenos autorskih prava¹⁷).

Muzeji su sve više usmjereni na zajednicu, vođeni ljudima i pričama, na primjer kada pripovijedaju priče temeljene na kulturnoj baštini, a u njih upletu osobne priče članova zajednice kako bi prepričali veće povijesne događaje. Izjednačuju publiku sa zbirkama, koje

¹⁷

www.enumerate.eu/fileadmin/ENUMERATE/documents/ENUMERATE-Digitisation-Survey-2014.pdf

su u središtu njihovih aktivnosti, i ne izbjegavaju istražiti osjetljiva i teška pitanja te se bave suvremenim temama koje se obraćaju raznolikoj publici.

Povijesni gradovi, mjesta i sela suočavaju se s najsloženijim problemima u smislu očuvanja strukture europskog identiteta stvarajući pritom održivi razvoj i radna mjesta. Pokazuju i da pametno upravljanje kulturnom baštinom može biti uspješno i održivo, na primjer ponovnom upotrebom energetske učinkovitih povijesnih zgrada te promicanjem ekološki prihvatljivijeg prijevoza i kulturnog turizma. Zahvaljujući privlačnosti njihovih gradskih i prirodnih okolina, mjesta kulturne baštine često sadržavaju klastere kulturne i kreativne industrije. Velik dio europske kulturne baštine nalazi se i u ruralnim područjima i udaljenim regijama, često usko povezanim s prirodnim okolišem; tu inovativni oblici upravljanja usmjerenog na zajednicu mogu značajno poboljšati njihov gospodarski i socijalni potencijal.

2. USUSRET CJELOVITOM PRISTUPU KULturnOJ BAŠTINI

Kulturna baština nalazi se u središtu europske agende za kulturu te daje značajan doprinos svakom od njenih tri cilja:

- *promicanje kulturne raznolikosti i međukulturnoga dijaloga* – zbog svoje suštinske i društvene vrijednosti, kulturna je baština ključna komponenta
- *promicanje kulture kao katalizatora kreativnosti* – kulturna baština doprinosi svojim izravnim i neizravnim gospodarskim potencijalom, uključujući sposobnošću podupiranja naše kulturne i kreativne industrije te inspiriranja stvaralaca i mislilaca
- *promicanje kulture kao ključnog elementa međunarodne dimenzije Unije* – europsko stručno znanje u području kulturne baštine ima visoki ugled na međunarodnoj razini

Dok su politike održavanja, restauracije, dostupnosti i iskorištavanja kulturne baštine prvenstveno nacionalna ili lokalna odgovornost, kulturna baština izravno je predmet nekolicine europskih politika, uključujući kulturu, okoliš, istraživanje i inovacije, obrazovanje, regionalnu politiku i carinsku suradnju.

U cilju podržavanja europske agende za kulturu, razvijena je nova generacija instrumenata EU-a počevši s programima Kreativna Europa i Obzor 2020., koje je potrebno popularizirati i pokrenuti. EU podržava velike zajedničke napore u očuvanju (na primjer Partenon i Pompeji)¹⁸, financira najnaprednija istraživanja i sudjeluje u stvaranju novih, otvorenijih prijedloga o europskoj kulturnoj baštini; ujedno doprinosi podizanju svijesti putem nagrada i drugih inicijativa, često u suradnji s civilnim društvom.

Kako bi se ojačao položaj Europe u području očuvanja, restauracije i vrednovanja kulturne baštine, potrebno je:

- poticati modernizaciju sektora kulturne baštine, podizanje svijesti i uključivanje nove publike
- primijeniti strateški pristup istraživanju i inovacijama, razmjeni znanja i pametnoj specijalizaciji;
- iskoristiti mogućnosti koje nudi digitalizacija; doprijeti do nove publike i posebno uključiti mlade ljude;

¹⁸ Europska investicijska banka, u suradnji s Europa Nostra, podupire i zaštitu sedam najugroženijih kulturnih mjesta u Europi, koja se odabiru svake godine: www.europanostra.org/7-most-endangered

- prepoznati potrebu za vještinama i poboljšati osposobljavanje stručnjaka u području kulturne baštine i
- nastaviti s razvojem participativnijeg tumačenja i modela upravljanja koji bolje odgovaraju suvremenoj Europi većim uključivanjem privatnog sektora i civilnog društva.

U svrhu postizanja ovih ciljeva europskom sektoru kulturne baštine treba više mogućnosti za opsežnije umrežavanje i uzajamno učenje unutar i između država članica.

2.1. Poboljšanje suštinske i socijalne vrijednosti kulturne baštine za promicanje kulturne raznolikosti i međukulturnog dijaloga

Istraživanje i inovacije

Udruživanjem resursa u cilju primjene najnovijih tehnologija i stimuliranja novih znanstvenih pristupa može se znatno poboljšati razumijevanje, očuvanje i širenje kulturne baštine. EU dugo podupire istraživanje kulturne baštine unutar svojih okvirnih programa za istraživanje kojima se promiče izvrsnost EU-a u istraživanju kulturne baštine.

U okviru **Sedmog okvirnog programa za istraživanje i tehnološki razvoj**, oko 100 milijuna EUR uloženo je u projekte povezane s ključnim aspektima zaštite, očuvanja i unaprjeđenja kulturne baštine, koji se odnose i na kulturna međudjelovanja, muzeje, identitete i lingvističku raznolikost, kulturne krajolike i namjenske istraživačke infrastrukture.

Inicijativa za zajedničko planiranje Kulturna baština i globalne promjene inovativna je i zajednička istraživačka inicijativa čiji je cilj uskladiti i koordinirati nacionalne istraživačke programe radi omogućivanja učinkovite i djelotvorne upotrebe oskudnih financijskih sredstava, iskorištavanja sinergija i izbjegavanja udvostručenja¹⁹.

Obzor 2020. novi je okvirni program EU-a za istraživanje i inovacije s gotovo 80 milijardi EUR za razdoblje od 2014. do 2020. Njime će se dodatno ojačati položaj EU-a u području očuvanja, restauracije i vrednovanja kulturne baštine podupirući suradnju među istraživačima u širokom spektru tema. Istraživačke i inovacijske mogućnosti u području kulturne baštine bit će dostupne u okviru triju stupova programa: izvrsna znanost, vodeći položaj industrije i društveni izazovi. EU će podržati primjenu vrhunske znanosti na zaštitu kulturne baštine; razvoj veće uključivosti u tumačenju prošlosti; i nove metode širenja i razmjene znanja. Europski plan za istraživačke infrastrukture daje prednost stvaranju novih europskih digitalnih istraživačkih infrastrukture za umjetnost i humanističke znanosti (DARIAH).²⁰

Istraživačkim i inovacijskim aktivnostima razmotrit će se prijenos europske kulturne baštine, promjenjive obrasce pri oblikovanju identiteta, ponekad kontroverznu baštinu europskih ratova, europske intelektualne temelje i kulturnu ulogu u svijetu te bogate europske zbirke arhiva, muzeja i knjižnica, koristeći pritom tehnološke mogućnosti koje je donijela digitalizacija. Nadalje, istraživanja i inovacije provode se na strategijama, metodologijama i alatima potrebnima kako bi se omogućila dinamična i održiva kulturna baština u Europi kao odgovor na klimatske promjene i prirodne opasnosti i katastrofe. Poseban naglasak bit će na

¹⁹ www.jpi-culturalheritage.eu/ i www.heritageportal.eu

²⁰ ec.europa.eu/research/infrastructures/pdf/esfri-strategy_report_and_roadmap.pdf

konvergentnim tehnologijama i na multidisciplinarnom istraživanju i inovacijama za metodologije, proizvode i usluge u sektoru kulturne baštine²¹.

Pokrenut će se i politički okvir EU-a za istraživanje i inovacije i program za kulturnu baštinu utemeljeni na doprinosu skupine stručnjaka na visokoj razini, koji će istražiti inovativno i održivo ulaganje, financiranje i upravljanje kulturnom baštinom. On će imati pristup s više dionika koji će biti usmjeren na društvo i poduzetništvo te pružiti političku potporu na razini EU-a i država članica.

Društvena platforma o promišljajućim društvima okupit će znanstvenike, dionike i kreatore politika u svrhu rješavanja političkih pitanja na sveobuhvatan način. Platformom će se podupirati Komisiju u definiranju inovativnog i usredotočenog istraživačkog programa uključujući u području kulturne baštine i kulturnih izričaja u Europi.²²

Povezivanje naše kulturne baštine i širenje njezine dostupnosti u digitalnom dobu

Digitalizacija kulturne baštine doprinosi europskoj agendi za kulturu tako što poboljšava javni pristup različitim oblicima kulturnih i lingvističkih izričaja. Digitalizacija kulturne baštine, kojom ona postaje dostupna na internetu, i podupiranje njezine gospodarske iskorisćenosti aktivnosti su koje se nalaze u središtu Digitalne agende za Europu. Digitalizacija višestruko povećava mogućnost pristupa kulturnoj baštini i uključivanja publike; dok digitalni alati poput 3D skeniranja mogu olakšati očuvanje i restauraciju materijalne kulturne imovine.

Kulturna platforma **Europeana** (www.europeana.eu) trenutačno daje pristup oko 30 milijuna kulturnih objekata iz više od 2500 organizacija: resursi europskih kulturnih institucija sada su još dostupniji na internetu i mogu se ponovno upotrebljavati. Europeana pomaže u razvoju i provedbi standarda i interoperabilnosti u tom području te pruža prostor u kojem stručnjaci iz kulture mogu dijeliti digitalno znanje. Dozvoljava Europljanima da se bave svojom kulturnom baštinom i doprinose joj svojim osobnim iskustvima, na primjer u odnosu na ključne povijesne događaje kao što je Prvi svjetski rat.

Međutim, izazovi ostaju: digitalnim kulturnim sadržajem potrebno je prikladno upravljati, održavati ga i očuvati; prava za internetsko korištenje moraju biti riješena; a materijali moraju biti dostupni u računalno čitljivim formatima sukladno otvorenim standardima, minimalne rezolucije, interoperabilni i bogati metapodacima.

Na razini EU-a neki do ovih izazova riješeni su **Direktivom 2003/98 o ponovnoj uporabi informacija javnog sektora**²³, dok se **Preporukom 2011/711/EU**²⁴ o digitalizaciji i internetskoj dostupnosti kulturnih materijala i digitalnom očuvanju poziva države članice da promiču dostupnost baza podataka s pravima upotrebe povezanim na razini Europe (kao što je ARROW) i stvaraju okvirne zakonodavne uvjete radi podupiranja opsežne digitalizacije i prekogranične dostupnosti djela koja više nisu dostupna.

Brojni projekti EU-a omogućili su internetski pristup rijetkim materijalima. **Projektom Europeana Regia** digitalizirano je više od 1000 rijetkih i vrijednih rukopisa iz srednjeg vijeka i renesanse. Drugi projekti kao što su **Europeana Creative** i **Europeana Space** usmjereni su na potencijal kreativne ponovne upotrebe digitalnog kulturnog materijala.

²¹ Odluka Vijeća 2013/743/EU o osnivanju Posebnog programa za provedbu Obzora 2020.

²² ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/opportunities/h2020/topics/2102-reflective-9-2014.html

²³ Direktiva 2003/98/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 17. studenoga 2003. o ponovnoj uporabi informacija javnog sektora.

²⁴ Preporuka Komisije 2011/711/EU od 27. listopada 2011. o digitalizaciji i internetskoj dostupnosti kulturnih materijala i digitalnom očuvanju

EU je prepoznao film kao ključni element europske kulturne baštine; Parlament i Vijeće stoga preporučuju državama članicama da sustavno sakupljaju, očuvaju i restauriraju našu filmsku baštinu i olakšaju njezinu kulturnu i obrazovnu upotrebu²⁵. Komisija nadzire primjenu tih preporuka²⁶ i olakšava razmjenu najboljih praksi u okviru Skupine stručnjaka za kinematografiju/Podskupina filmska baština²⁷. Filmska baština nalazi se i u središtu nove Komunikacije Komisije: Europski film u digitalnom dobu: premošćivanje kulturnih različitosti i konkurentnost²⁸.

Promicanje suradnje, podizanje svijesti, nagrađivanje izvrsnosti, promicanje vodećih inicijativa EU-a i sjećanja

Oslanjajući se na prethodni program EU-a za kulturu, novim programom **Kreativna Europa** poduprijet će se prekogranična suradnja radi promicanja modernizacije sektora kulturne baštine. Ujedno će se njime poboljšati kapaciteti civilnog društva radi djelovanja na međunarodnoj razini podupiranjem mreža i platformi. S obzirom na to da je razvoj publike ključni prioritet programa, sektor kulturne baštine poticat će se na eksperimentiranje s novim načinima dopiranja do raznolikije publike koja uključuje mlade i migrante.

Europski građani trebaju bolje upoznati bogatstvo europske kulturne baštine i napore koji se ulažu u njezinu zaštitu. To je prvenstveno odgovornost nacionalnih i lokalnih tijela i sektora kulturne baštine, ali i EU sudjeluje u tome s nizom paneuropskih inicijativa.

Svake godine u rujnu u 50 zemalja diljem Europe više od 20 milijuna ljudi ima pristup tisućama rijetko otvorenih kulturnih mjesta i jedinstvenim događajima u okviru **Dana europske baštine**. Ovu lokalnu inicijativu zajedno podupiru Europska komisija i Vijeće Europe.

EU pomaže u podizanju svijesti o kulturnoj baštini **nagradom Europske unije za kulturnu baštinu / nagradama Europa Nostra** kojom se nagrađuju primjeri postignuća u području kulturne baštine. Do danas je ovu prestižnu nagradu dobilo 387 kulturnih mjesta i projekata.

Europska prijestolnica kulture (EPK) još je jedna vodeća kulturna inicijativa koja pokazuje potencijalno veliku gospodarsku i socijalnu dobit koja može proizaći iz ulaganja u baštinu. U nekim procjenama EPK-a utvrđeno je da se na svaki uloženi euro zaradilo do 8 eura. Titulom europske prijestolnice kulture može se stvoriti i značajno društveno i gospodarsko nasljeđe kada je se stavi u kontekst dugoročne kulturne i kreativne razvojne strategije (kao u Essenu, Lilleu i Genovi).

EU stavlja poseban naglasak na aktivnosti kojima se čuvaju sjećanja na ključne događaje u povijesti europske integracije, naročito na tragične događaje –koji su povezani s oba svjetska rata–, a nadilaze povijest pojedinačnih europskih zemalja. **Oznakom europske baštine** započetom na međuvladinoj razini stavlja se naglasak na mjesta kulturne baštine koja veličaju i simboliziraju europsku integraciju i povijest. Sada je to punopravna europska inicijativa; prve nagrade dodijeljene su u travnju 2014.

Europsko sjećanje, koje je dio programa **Europa za građane**, usredotočeno je na razmišljanje o uzrocima totalitarnih režima u modernoj povijesti Europe. Aktivnosti se odnose i na ostale ključne trenutke i referentne točke u novijoj europskoj povijesti.

Ovaj potprogram usredotočen je i na promicanje tolerancije, uzajamnog razumijevanja,

²⁵ Preporuka 2005/865/EZ o filmskoj baštini i konkurentnosti povezanih industrijskih aktivnosti
²⁶ Izvješća iz 2008., 2010. i 2012. dostupna na ec.europa.eu/digital-agenda/en/protection-film-heritage
²⁷ ec.europa.eu/digital-agenda/en/cinema-expert-group-subgroup-film-heritage
²⁸ ec.europa.eu/culture/library/reports/com272_en.pdf

međukulturnog dijaloga i pomirbe kao sredstava kojima se odmiče od prošlosti i gradi budućnost.

2.2. Katalizator kreativnosti i rasta: bolja upotreba gospodarskog potencijala europske kulturne baštine

Iskorištavanje potencijala kulturne baštine za lokalni i regionalni razvoj

Politike kohezijskog i ruralnog razvoja EU-a mogu biti važne u promicanju restauracije kulturne baštine, podupiranju kulturnih i kreativnih industrija i financiranju osposobljavanja i unaprjeđenja vještina stručnjaka u području kulture.

Očuvanje, promicanje i upravljanje kulturnom baštinom trenutačno se podupire u okviru **strukturnih i investicijskih fondova EU-a (ESIF)**. U razdoblju 2007. – 2013. Europski fond za regionalni razvoj dodijelio je 3,2 milijarde EUR za zaštitu i očuvanje kulturne baštine, 2,2 milijarde EUR za razvoj kulturne infrastrukture i 553 milijuna EUR za kulturne usluge što je ujedno donijelo korist i kulturnoj baštini.

U razdoblju 2014. – 2020. investicije ESIF-a u kulturnu baštinu ostat će prihvatljive, pod određenim uvjetima, u obliku izravnog financiranja, ali i u obliku investicija u urbanu sanaciju, održivi razvoj i potporu malim i srednjim poduzećima (MSP).

U okviru **Europskog fonda za regionalni razvoj** ulaganja u kulturu i kulturnu baštinu trebala bi biti dio integriranih i održivih gospodarskih razvojnih strategija. Njime se može obuhvatiti širok spektar aktivnosti u javnom, neprofitnom i privatnom sektoru (posebno u odnosu na MSP-ove), provođenjem ulaganja koja izravno doprinose ciljevima fonda i investicijskim prioritetima. Ulaganja u male kulturne infrastrukture koje su dio teritorijalne strategije trebala bi doprinijeti razvoju endogenog potencijala i promicanju socijalne uključenosti i kvalitete života, posebno među marginaliziranim zajednicama poboljšavanjem njihova pristupa kulturnim i rekreativnim uslugama u urbanim i ruralnim područjima.

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj nastavit će s podupiranjem očuvanja i unaprjeđenja ruralne kulturne baštine (u koju je uloženo 1,2 milijarde EUR u razdoblju 2007. – 2013.), a **Europski fond za pomorstvo i ribarstvo** financirat će razvojne projekte kojima upravlja lokalna zajednica i kojima se promiče kulturna baština – uključujući pomorsku kulturnu baštinu – u ribarskim područjima.

Štoviše, u programskom razdoblju 2014. – 2020. projekti obnove urbanih središta, uključujući mjesta kulturne baštine, i dalje će imati koristi od mehanizama financijskog inženjeringa (tj. vlasničkog kapitala ili jamstava). Novi financijski instrument – Tehnička savjetodavna platforma (FI-TAP) trenutačno je u pripremi, a njime će se zamijeniti politička inicijativa JESSICA (Zajednička europska potpora održivom ulaganju u gradskim područjima), koju je razvila Europska komisija zajedno s Europskom investicijskom bankom i u suradnji s Razvojnog bankom Vijeća Europe.

Promicanje turizma s obzirom na europsku kulturnu i industrijsku baštinu

Komisija promiče razvoj održivog, odgovornog turizma visoke kvalitete kao i proizvode povezane s kulturnom i industrijskom baštinom. Osim što podupire program Vijeća Europe o kulturnim rutama, EU daje bespovratna sredstva za stvaranje ili poboljšanje europskih kulturnih ruta koje prelaze preko više zemalja te ih udružuje u zajedničku priču, kao što je „Nebeska ruta EU-a” kojoj je cilj staviti Europu na svjetsku rutu astroturizma ili „Oslobodilačka ruta Europe” koja se odnosi na događaje između 1944. i 1945. Te rute često

povezuju manje poznata odredišta i time doprinose raznolikosti turističke ponude i smanjuju pritiske na druge lokacije.

Europska bogata podvodna kulturna baština, brodske olupine i arheološka nalazišta koje su potopile visoke razine mora, većinom je skrivena i u opasnosti zbog brojnih ljudskih aktivnosti na moru te je njezin gospodarski potencijal neiskorišten. Komisija ima u planu pripremiti mape tih kulturnih mjesta, zaštititi ih tako da osigura njihovu uključenost u prostorne planove i ostvari njihov potencijal za privlačenje obalne turističke industrije i tako pruži mogućnosti stabilnijeg zaposlenja.²⁹

Oživljavanje starih vještina i razvijanje novih

Velik problem s kojim se sektor kulturne baštine suočava je postupno nestajanje tradicionalnih vještina i zanata. Demografski trendovi uzrok su te situacije pa bi uskoro moglo doći do manjka kvalificiranih radnika. Novije vještine, kao što su one povezane s informacijskom tehnologijom, jako su tražene, a često ih nema dovoljno.

Postoji potreba za povećanjem privlačnosti zanimanja povezanih s kulturnom baštinom i pružanjem više mogućnosti za trajno obrazovanje koristeći na primjer mogućnosti koje nudi **Europski socijalni fond**.

Oslanjajući se na postignuća Programa za cjeloživotno učenje, u okviru **Programa Erasmus+** pružit će se veće mogućnosti obrazovne mobilnosti i baviti će se nedostacima stručnih vještina podupiranjem transnacionalnih partnerstava među poduzećima, institucijama visokog obrazovanja, strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Savezi znanja (za institucije visokog obrazovanja) i savezi za sektorske vještine (za institucije strukovnog obrazovanja i osposobljavanja) mogu pomoći u izradi i donošenju kurikulumu koji zadovoljavaju nove potrebe različitih sektora i bolje ih povezati s tržištem rada. Sektor kulturne baštine ima priliku iskoristiti te inicijative.

Trenutačni rad na razvoju profila zanimanja povezanih s kulturnom baštinom u okviru **Europske klasifikacije vještina, kompetencija, i zanimanja (ESCO)** poboljšat će i transparentnost kvalifikacija i olakšati prekograničnu mobilnost specijaliziranih radnika.

2.3. Kulturna baština u vanjskim odnosima EU-a

Kultura je ključno sredstvo europske javne diplomacije –, dijelimo svoje kulturne vrijednosti i programe financiranja s našim partnerima utirući put za jače veze među pojedincima i organizacijama.

EU i njegove države članice aktivni su u multilateralnim forumima i organizacijama koje se bave politikama kulturne baštine, kao što su **Vijeće Europe**³⁰ i **UNESCO**³¹, i provode bilateralne dijaloge s trećim zemljama i regijama u kojima kulturna baština ima važnu ulogu.

²⁹ COM(2014)254 o inovacijama u plavom gospodarstvu; COM(2013)133 o pomorskom prostornom uređenju.

³⁰ Okvirna konvencija Vijeća Europe iz 2011. o vrijednosti kulturne baštine za društvo (Konvencija iz Faraa) povezuje na inovativan način zajedničku kulturnu baštinu Europe s ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Ona sadrži i definiciju kulturne baštine koja se pokazala jako utjecajnom.

³¹ U deklaraciji iz Hangzhoua donesenoj na UNESCO-vom međunarodnom kongresu „Kultura: ključ za održivi razvoj” (15. – 17. svibnja 2013.) poziva se na potpunu integraciju kulture u svjetske strategije održivog razvoja i na poboljšanje nacionalnih politika i programa radi osiguravanja zaštite i promicanja kulturne baštine.

U vanjskoj politici EU-a raste svijest o rizicima kojima je kulturna baština izložena i o pogodnostima dobro osmišljene i provedene politike kulturne baštine za promicanje održivog razvoja, rasta koji koristi siromašnima i miroljubive odnose.

To predstavlja mogućnost za djelovanje EU-a izvan granica Unije. Globalna potražnja za europskim stručnim znanjem u području kulturne baštine raste³² i brojne države članice žele podijeliti svoje znanje da bi zaštitile kulturna mjesta i pomogle partnerskim zemljama u razvijanju održivih strategija na razini zajednice.

Jačanje materijalne i nematerijalne kulturne baštine i borba protiv nezakonitog trgovanja prioriteti su **suradnje između EU-a i Afrike**. Teme povezane s kulturnom baštinom rješavaju se i na **Azijsko-europskom sastanku** (ASEM) i u okviru **političkih dijaloga** koje Komisija vodi sa strateškim partnerima kao što su Kina, Indija, Brazil i zemlje u okviru Europske politike susjedstva. Na području³³ **Sredozemlja** u protekle tri godine razvojna pomoć EU-a za sektor kulturne baštine iznosila je više od 70 milijuna EUR. Vijeće Europe i Europska Komisija zajedno su u jugoistočnoj Europi proveli **Ljubljanski proces**³⁴, koji se temelji na pretpostavci da programi kulturne baštine doprinose stabilnosti i razvoju demokratskog, miroljubivog i slobodnog civilnog društva. Upravljanje kulturnom baštinom među ciljevima je i **Kijevske inicijative**³⁵, koja uključuje zemlje pripadnice Istočnog partnerstva.

U budućoj razvojnoj politici EU-a, uzimajući u obzir *Plan za promjenu* iz 2011., intervencije u kulturnu baštinu vrednovat će se na temelju toga kakorješavaju razvojne prioritete kao što su jačanje civilnog društva u lokalnom upravljanju, rješavanju sukoba i promicanje ljudskih prava.

3. BUDUĆI KORACI: JAČANJE POLITIČKE SURADNJE NA SVIM RAZINAMA

Suradnja na razini EU-a može dati i doista daje presudan doprinos politikama kulturne baštine i upravljanju njome na nacionalnoj i lokalnoj razini, oslanjajući se na članak 167. UFEU-a („stavljajući...u prvi plan njihovo zajedničko kulturno naslijeđe”) i utvrđujući višeslojni okvir s više dionika.

Već su poduzete zakonodavne mjere u područjima nadležnosti EU-a; na primjer **Direktiva o procjeni utjecaja na okoliš 2014/52**, čijom su nedavnom revizijom ojačani zahtjevi država članica za procjenom utjecaja određenih javnih i privatnih projekata na materijalna dobra i kulturnu baštinu. Uz to, u kontekstu programa modernizacije državnih potpora, potpora za očuvanje kulture i kulturne baštine uključena je kao nova kategorija potpore u novu **Uredbu o općem skupnom izuzeću**³⁶. Tom se uredbom značajno povećavaju mogućnosti država članica pri odobravanju „dobre potpore” poduzećima bez prethodne provjere Komisije bilo u obliku investicije ili operativne potpore.

Sljedeći **radni plan Vijeća za kulturu** koji počinje 2015. nudi mogućnost unaprjeđenja suradnje među državama članicama u okviru **Otvorene metode koordinacije (OMK)**. Ministri kulture EU-a nedavno su se suglasili³⁷ da kulturna baština treba biti prioritetno

³² Na primjer, suradnja u borbi protiv nezakonitog trgovanja kulturnim dobrima i zaštita nacionalnih arhiva izričito su navedeni u završnoj deklaraciji Četvrtog sastanka na vrhu između EU-a i Afrike održanog od 2. do 3. travnja 2014.

³³ www.euromedheritage.net/

³⁴ ec.europa.eu/culture/documents/ce_precatalogue_ljubljana_e.pdf

³⁵ www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/Kyiv/default_en.asp

³⁶ Uredba Komisije (EU) br. 651/2014 od 17. lipnja 2014. o ocjenjivanju određenih kategorija potpora spojivima s unutarnjim tržištem u primjeni članaka 107. i 108. Ugovora

³⁷ Zaključci Vijeća o kulturnoj baštini kao strateškom resursu za održivu Europu, 21. svibnja 2014.

područje budućeg rada OMK-a. Važna pitanja u tom pogledu uključuju poboljšanje činjenične osnove za politike, inovacije u upravljanju kulturnom baštinom i najbolji način upotrebe strukturnih fondova i drugih programa EU-a. Kulturna će se baština naći i u Komisijinom **strukturiranom dijalogu s civilnim društvom**.

Kako bi se osigurao protok informacija između država članica i civilnog društva i ojačala veza između nacionalnih politika i politika EU-a, Komisija radi na poboljšanju pristupa informacijama o politici EU-a i programskoj potpori za sektor kulturne baštine detaljnom **pripremom prikaza** aktivnosti usluga Komisije, koje se objavljuju na internetu usporedno s ovom Komunikacijom³⁸, a koje će biti redovito revidirane i ažurirane.

U okviru programa Kreativna Europa planira se pokretanje pilot-projekta za promicanje **uzajamnog učenja među gradovima i regijama** radi širenja dobrih praksi u kulturnoj i kreativnoj industriji, uključujući kulturnu baštinu. Komisija će, u suradnji s Vijećem Europe, promicati razvoj temeljen na kulturnoj baštini kojim upravlja lokalna zajednica na području Unije utvrđivanjem novih modela **upravljanja s više dionika** i izvođenjem izravnih eksperimenata na licu mjesta.

Naposljetku, kulturna baština nalazi se u središtu dvogodišnjeg **Europskog kulturnog foruma**, a pojavljivat će se i u sljedećim izdanjima.

4. ZAKLJUČAK

Ovom se Komunikacijom ispituje što Europska unija može učiniti kako bi unaprijedila suštinsku vrijednost kulturne baštine i iskoristila njezin gospodarski i društveni potencijal. Europsko iskustvo pokazuje da je moguće evoluirati iz uvažavanja jedinstvenosti vlastite kulturne baštine u zanimanje za kulturnu baštinu drugih i njezino poštovanje.

Komisija sada poziva sve dionike da zajedno sagledaju kako javne politike na svim razinama, uključujući razinu EU-a, mogu biti bolje organizirane u naglašavanju dugoročnih i održivih vrijednosti europske kulturne baštine i razviju cjelovitiji pristup njezinu očuvanju i vrednovanju.

³⁸

ec.europa.eu/culture/policy/culture-policies/cultural-heritage_en.htm